

ՅԵՅՏԵՐԵՐ ԳԻՐ ԼԵՈՅ

ՄԵԾԻ ՏԻՐՈՒԹԻՒՆԻ ՕՍԽԻՆԻՄԻՆ

ԳՈՐԾԻ ՆԵՐՔԻՆ

Բարեխնամ Արքայն՝ որոյ Թագաւորութիւն տեւեցէ մինչև ՚ի յայտայն, իւր տէրութեանը նախարարներուն ու գործակալներուն միշտ և հանապաղ առատօրէն իւր քաղցր գթութիւնները ցոյց կուտայ:

Աւստի այս անգամ ալ մի միայն իր առատագութեամբ կամօցը շարժմամբը՝ մասնաւորապէս խնամք մը ցըցուցնելու և անոնց փոյթը ու ջանքը աւելցնելու գիտաւորութեամբ՝ անցեալ մեծահարկէ մի ամսոյն 29 ին շաբաթ օրը՝ մեծաւ փառօք բարձրագոյն դուռը դնաց, և արդարութեան վըճուոց մեծ ժողովը երթալով՝ նոյն տեղի պաշտօնատարներուն վերատին փառք և պատիւ մը պատճառեց:

Եւ նոյն օրն ալ ժողովոյն ընդհանուր խորհրդածութեան օրը գըտնըվելով, սովորական կերպիւ խորհրդակցութե ըսկըսելու հրաման ըրաւ. և ինքն ալ ժողովոյն վրայ նայող արքանական յատկացեալ սենեակը բազմելով, այժմեան կարգադրութիւններուն վրայով եղած մանրամասնաբար քննութիւնները քաջ գիտէին զինի՝ փառօք մեծաւ ետ դարձաւ, և անկէջ ալ բարձրադատիւ եպարքոսին հետ դէպ ՚ի սերտաքերին դուռը գնալով՝ սերտաքերի փոխանորդ շափըզ փաշային և ուրիշ զօրապետներուն ալ իւր խնամքը նորէն ցոյց տրվաւ. և իրեն կրթեալ զօրացը պիտոյքները հոգալու և անոնց հանգստութիւնները ձեռք բերելու վրայով պատէրներ ալ տալէն յետոյ՝ իւր ապարանքը դարձաւ:

() ամանեան տէրութեանը կողմանէ՝ Ալի ու Աբիֆ Էֆէնտինները Անգղիա ու Վեննա մեծ գեսպանութեամբ գնալու ընտրվելէ երէն՝ ինչպէս որ ասկէջ յաւաք տրված Լըոյ գրին մէջ ալ յիշվեցաւ:

Աւստի սովորական կերպիւ Արքային դէմ ներկայանալու մտօք՝ Թէ յիշեալ Էֆէնտինները և Թէ իրենց քովը գըտնըվող գործակալները՝ Ինքնակա-

լին հրամանաւ արքանի ապարանքը բերվեցան, և նորին բարձու ներկայութեանը յերկիր խոնարհելով՝ իրենց հպատակութիւնը ցոյց տրվին. և ապա նորին արքայական առատ խնամքները վայելելով և բարեմաղթութիւններ ընելով ետ դարձան, ու անցեալ մեծահարկէ մի ամսոյն 29 ին շաբաթ օրն ալ ցամաքէն իրենց պաշտօնատարութեան կողմը գացին:

Արովհետեւ բարեգութ Ինքնակալը իր կրթեալ զօրքերուն վրայ ու մասնաւորապէս հոգ տանելով, անոնց հազնեկներուն ու ուրիշ հարկաւոր պիտոյքներուն ժամանակին պատրաստըվելը և դիւրին կերպիւ շնվելը կամենալուն համար, ասանկ դործաւորութիւններու քաջ հմուտութիւն ունեցող բանիբուն անձի մը գլխավորապէս այս գործքին պաշտօնատար գըրվել կը հարկաւորէ. որ յիշեալ պիտաւորութիւնները ժամանակին հոգալով կարգադրէ:

Այս տէրութեանը վաղէմի նախարարներէն և արդարութեան վըճուոց բարձրագոյն ժողովոյն անդամներէն հաճի Էտհէմ Էֆէնտին որ արքանի գանձարանի գործքերուն կառարեալ տեղեկութիւն ունենալէն ՚ի զատ՝ հաւատարիմ և արժանաւոր ալ գըտնըված է, և մի միայն այս պիտոյքներուն հոգացողութիւնը անոր գիտութեմը ըլլալու պայմանաւ՝ գլխավորապէս զօրաց մասարիֆաթ նաղըրի անուանեցաւ:

Թէպէտ այս Էֆէնտին՝ առաջին ըրթպէին առաջին սընըֆի աստիճանը ունի, և յիշեալ պաշտօնն ալ՝ նոյն ըրթպէին երկրորդ սընըֆին համարված է. բայց նոյն պաշտօնը վերստին իր ըրթպէին մէջ մնալով, յիշեալ Էֆէնտին իր ունեցած աստիճանին յատկացեալ նշանն ալ շնորհվեցաւ:

Եւ նախկին մասարիֆաթ նաղըրի Մաղուժպէ Էֆէնտինն ալ՝ վերջիշեալ ժողովոյն ազգութիւնը յանձնըվեցաւ:

Մասիլի նաղըրին առաջին քորտուղար (մուսավին) Նաղիֆ պէյ Էֆէնտին, և տախլիլի գըտգըր Շէհապ Էֆէնտին, այս երկու անձը բաւական խոհեմութիւն ունենալով և մասնաւորապէս երկուքին ալ աստիճանը (ըրթպէ) հաւասար գըտնըվելով՝ մէկը մէկու պաշտօնի ալ հմուտութիւն ըստաւ նախուն համար, հրամանաւ Արքային յիշեալ Նաղիֆ Էֆէնտին՝ տախլիլի գըտգըր անուանեցաւ. ու Շէհապ Էֆէնտինն ալ՝ տաւիլի նաղըրին առաջին քորտուղար կարգեցաւ:

Արքանի տիվանին ամէտճիի խիւսէֆաներէն Աբիֆ պէյ Էֆէնտին՝ իր առաջին պաշտօնէն չեղտու պայմանաւ՝ խորիճիլի քեաթիպին փոխանորդ գըրված էր:

Արովհետեւ Թէ պաշտօնին տէրը և Թէ անոր փոխանորդը հաւասարապէս մէկ աստիճանի մէջ կը բըռնըվին, նոյն պատճառաւ յիշեալ Էֆէնտինն ալ փոխանորդութիւն ըրած պաշտօնին համեմատ երկրորդ ըրթպէին նշանը շնորհվեալն ու իր վրայ գըտնըված պաշտօնն ալ վրան մնալուն՝ Ինքնակալը հրաման ըրաւ:

Թէ արքայական կրթեալ զօրաց ուճիկներուն ու անոնց մեղէն ուտելիքներուն խնամակալութիւնը, և Թէ տըրքայանիստ քաղաքին բնակիչներուն՝ միւսի կողմանէ նեղութիւն չի քաշել տալը, որովհետեւ ոչխարներու վերահացու գըտնըվող անձին խոհեմութեմը ու ժրաշտնութեամբը կը ըլլայ: Աւստի սուր նաղըրի հաճի Էրեսամ Էֆէնտին արքայական հրամանաւ՝ այս հարկուտ գործքին վերակացու կարգեցաւ:

Եւ նոյն նաղըրութիւնը և կցորդքաղաքներուն տեղապահութիւնը՝ զատ զատ յարմար անձինքներու յանձնըվելով՝ առաւել դիւրութիւն մը ըլլալով, ջրի նաղըրութիւնը ըրթեալի խափուճի պաշիններէն զճրիլի մեծահասարկ Նուրի պէյին յանձնըվեցաւ, և այն տեղապահութիւնն ալ՝ ճէմալ պէյին տըրվեցաւ:

Ինքնիշխաններուն (զապիթ-ներուն) մէջ քանի մարդկանց վրայ ըրած բռնութեանցը պատճառաւ, այն մարդիկներն ալ արքունի դուռը բողբոջէին:

Եւ ինքնավար տէրութիւնը՝ այն եղած զանութիւններուն իսկութիւնը առաջնորդ չամար, արդարութեամբ վրէժնոց բարձրագոյն ժողովոյն երկրորդ քեթիպ Թեփիկ Կէյ Էֆէնտին յատկապէս իզմիր խորհած էր, ինչպէս որ անցեալներն ալ Լոյս գրքին մէջը յիշեցնէր. նոյն անձն ալ՝ հոն տեղը ժամանելէն ետքը՝ աղէկ մը քննութիւն ընելով և արգարութեան կանոններուն համեմատելով՝ այն եղբորութիւնը լրջաբար գնահատելու չար չըլլալը՝ այս անգամ նոյն Էֆէնտինն արքայանիստ քաղաքը դառնալով իմացվեցաւ:

Իսկ մեր արդարադատ Արքայն իրեն օգոստոսի առաջնութեանը ներքեւ եղած քաղաքներուն մէջ բնակող մարդիկները ովոք և իցէ՝ ընդդէմ կանոնի մազի չար ներութիւն չը կըրենին կամենալուն, և այսպէս արգարութեան կանոնները իսկոյն ի գործ դնելուն, յիշաւ այն տեղի ժողովըրդոց ալ կրկին ուրախութիւն պատճառեց. ուրեմն կրկին կրկին պարտական կրգրանքով՝ նորին վեհապետութեան երջանիկ կենացը աղօթող ըլլալու:

Այսպիսի գաւառին տէֆթերտար Իսմաիլ Կէյին ըրած անյարմար շարժումներէն ետք մը ստուգվելով, նոյն տեղէն իմացունս տրվելուն համար, իր պաշտօնէն հանել ու հակագրեալ պատիժը տալ հարկաւորեցաւ:

Եւ Այսպիսի ու Շաֆի գաւառները իրարու մօտաւորութիւն ունենալուն համար՝ այս երկու գաւառին տէֆթերտարութիւնները միացնելով, մի միայն Այսպիսի եկամուտներու գործքերը միւտիւրի մը ձեւամբ կառավարվելու պայմանաւ, Էտիքէյի տէֆթերտար Էմին Էֆէնտինն յանձնըվեցաւ:

Եւ Շաֆի տէֆթերտար՝ Էնիքէի Էֆէնտինն ալ հոն գործ մը չը մտալուն համար, նոյն պաշտօնէն ելլալը հարկ ըլլալով, իր վրայ գրանդված առաջին բիւթպէին առաջին սընրֆի նշանն ալ՝ յիշեալ Էմին Էֆէնտինն շնորհվեցաւ:

Եւ Էտիքէյի եկամուտներու վերաբերեալ գործքերն ալ՝ հովանաւորութեամբ Ինքնակալին կարգի մօտ ըլլալուն համար յատուկ տէֆթերտար մը ընտրելու կարօտ չըլլալով, եօգլումայի նախկին պաշտօնէի Էտիքէյի մօտ Բիւշտի Էֆէնտին՝ Էտիքէյի մօտ հասարկ կարգեցաւ, ու երրորդ աստի

ձանին յատկացեալ նշանն ալ պարգևեցաւ:

Սմանեան բարձու տէրութեան ընդհանուր մեծամեծ գործքերը օր ըստ օրէ գիւրին և գեղեցիկ կանոններով համարութիւն գրանալով՝ մինչև հիմա հրատարակեալ Լոյս գրքերէն կիմացվի, և անոր օգտաւէտ պտուղը ի հարկէ այն կարգադրական գործոց պարագայներուն ալ գիւրութիւն մը տալով պիտի յառաջ գայ:

Ուստի Անատոլի և Բուսի Էլի միւշիներուն՝ և Թէ այլ պաշտօնատարներուն կողմանէ արքայանիստ քաղաքը ժամանելու Թագաւորական գանձարանին եկամուտը (մալի միւրին) ալ գիւրին կերպիւ որոշեալ ժամանակին գանձարանը հասցնելու դիտաւորութեամբ՝ նախարարներուն պատշաճ տեսնալով և վստահաւ Թագաւորին հրամանաւը՝ Սարրաֆներուն գլխաւորներէն զատ զատ երկու Ընկերութիւն (Գումիսնէս) հաստատվեցաւ:

Եւ այս ընկերութիւն ըսածնիս՝ ինչպէս վերը յիշեցնէր, մէկը Անատոլի և միւսը Բուսի Էլի համար յատկացաւ. որ այսուհետեւ այն կողմերէն հեռացնելու ժամանակը մօտ էր: Թէ գրում և Թէ փօղեցա որով կերպիւ իցէ, նոյն ընկերութեան կողմանէ խոր կըված մարդիկներուն պիտի յանձնըվի, որոնցմէ ալ գէպ ի ընկերութեան կողմը խորկըվելէն յետոյ, այն դրամներուն ու փօղեցաներուն ժամագիրը (վատէն) լրմնացած ատենը՝ սոյն ընկերութեան կողմանէ՝ կատարելապէս արքունի գանձարանը պիտի տրվի:

Եւ այս ընկերութիւնը՝ արքունի գանձարանին անդամները (աղաները) և սարրաֆները համարված ըլլալով, հովանաւորութեամբ Արքային այս ազաները՝ ուրիշ սարրաֆներէն որոշվելին յաջանի ըլլալու համար, անոնց ֆէսէրուն վրայ Թագաւորական Թուղթայով նշան դրվեցաւ: Եւ վերջիշեալ անդամներէն՝ երկանեան Յարուութիւն ամիրայն ալ՝ նոյն ընկերութեանը գլխաւոր սարրաֆ ընտրվելով, Ինքնակալին կողմանէ անոր մէկ իֆթիխար նշան մի ալ շնորհվեցաւ:

Էնպետին ծանուցմամբ և Արքային հրամանաւը՝ Սէլանիկի նախկին դատաւոր Բեօթաճեացի Ահմէտ Էֆէնտինն՝ անցեալ զիճիճճէի ամացնիններորդ օրէն համարվելով, Մէքքէ փայտի ըսված աստիճանը՝ հանգերձ հրամանագրով շնորհվեցաւ:

Յառաջմանէ Սիւրէ Էմինի եղող խափուածի պաշի Մուսթաֆա աղան՝ որ այս անգամ խիւտավէնտիկեարու գաւառին միւշի Տիւրքէր փաշային կողմանէ՝ մի միայն խիւտավէնտիկեար կոչված նահանգին տեղապահ ընտրվելով, սոյն անձին վարկու մը աւելցընելու դիտաւորութեամբ՝ արքունի աստիճանը շնորհվելուն՝ յիշեալ միւշիներն կողմանէ ինդիրը եղեր էր, որ այժմ հրամանաւ Ինքնակալին՝ նոյն ինդիրը կատարվեցաւ:

Տրապիզոն գաւառին երեւելիներէն խափուածի պաշի Օսման Կէյին՝ արքունի աստիճանը ու միանգամայն նշանը շնորհվելուն, նաև Ապտիւլ հալիմ Կէյին՝ ու խանէտաններէն Մէհմէմէտ աղային և Ալի աղային՝ ասոնց ալ խափուածի պաշի յուլութեան աստիճաններ տրվելուն համար, յիշեալ գաւառին միւշի Օսման փաշային կողմանէ եղած ինդիրը այժմ Ինքնակալին հրամանաւ կատարվեցաւ:

Ամանապէս Բուսի Էլի միւշի Եա գուպ փաշային ինդրանօքը՝ իր խաղ նաւոր Ալէմ աղային ալ խափուածի պաշի յուլութեան աստիճանը շնորհվեցաւ:

Էնպետին ծանուցմամբ և Արքային հրամանաւը այժմեան Խսապիւղի դատաւոր Լուգիւլլահ Էֆէնտինն՝ ժամանակաւոր պաշտօնին վրայ՝ որ այս տարւան շապանի ամացն վերջը պիտի լրանար, երեք ամիս ալ վերագիր եղաւ:

Ամանապէս Ղալադայի դատաւոր Մէհմէմէտ սալի Կէյին՝ ժամանակաւոր պաշտօնին վրայ՝ որ սոյն տարւոյս ընթացի ամացն վերջը պիտի լրանար, երկու ամիս ալ վերագիր եղաւ:

Եւ յիշեալ չալէպու դատաւոր Խարբերդցի Ապպաս Էֆէնտինն նշանակեալ պաշտօնին վրայ՝ որ յառաջիկայ ճէմաղիւ անրի ամացն վերջը պիտի լրանար, երկու ամիս ալ վերագիր եղաւ:

Ամանապէս այժմեան Պանայի դատաւոր Մէհմէմէտ շէրիֆ Էֆէնտինն որոշեալ պաշտօնին վրայ՝ որ սոյն սէֆէրի ամացն վերջը պիտի լրանար, երկու ամիս ալ վերագիր եղաւ, որոնց պաշտօններուն վերագիր ըլլալուն համար, իրենց յաջորդներուն՝ այսինքն Մէհմէմէտ նաֆի Էֆէնտինն ու Ալի բիւզա Էֆէնտինն ասիկց յառաջ տրված հրամանագրիներն ալ փոխվեցան: